

Tautas lietišķās mākslas studija "Vāpe"

Latvijas Universitātes Tautas lietišķās mākslas studija (TLMS) "Vāpe" ir viena no redzamākajām keramikas studijām Latvijā un ir neatņemama augstskolas mākslas, radošā spēka un kultūras aktivitātes sastāvdaļa. LU var lepoties, ka ir vienīgā Latvijas augstākā mācību iestāde, kurā darbojas Tautas mākslas keramikas studija. Kopš studijas "Vāpe" dibināšanas 1975. gada pavasarī tās vadītāja un neapsūkstošu ideju avots ir spilgta māksliniece un lieliska pedagoģe – *Mg.paed.* Helga Ingeborga Melnbārde. Savā laikā beigusi Latvijas Mākslas akadēmijas Keramikas nodaļu, H. I. Melnbārde izcili pārvalda visus keramikas materiālus, tai skaitā porcelānu. Mākslinieces vadītās studijas "Vāpe" darinājumi izceļas ar īpašu oriģinalitāti, kā arī rūpīgi pārdomātu izstāžu tematiku un izstāžu atklāšanas svētkiem. Studijā darbojas ne tikai studenti no dažādām LU fakultātēm un ārzemju studenti, bet arī LU darbinieki, kurus interesē un aizrauj māla pārtapšana par oriģinālu, pašrocīgi veidotu izstrādājumu. Reizi nedēļā, sanākot un kopīgi strādājot studijas darbnīcā, tās dalībnieki pilnveido savu prasmi strādāt ar mālu, sākot ar pirmo soli – iepazīstot mālu – līdz noslēgumam – cepļa atvēršanas svētkiem.² H. I. Melnbārde kopā ar saviem audzēkņiem ir veidojusi bagātu izstāžu klāstu. Studija "Vāpe" savos darbos un izstādēs palīdz skatītājam tuvāk iepazīt māla daudzveidību un atklāt tā neizmērojamās iespējas pārtapt apbrīnojamos mākslas darbos.

Vēsture

Pagājušā gadsimta 70. gados Latvijas Universitātē (toreiz ar Darba Sarkanā karoga ordeni apbalvotā Pētera Stučkas Latvijas Valsts Universitāte) bija izveidojusies interesentu grupa – studenti, pasniedzēji un darbinieki, kuri vēlējās darboties ar keramiku. Universitāte uzaicināja mākslinieci Helgu Ingeborgu Melnbārdi par konsultanti, un 1975. gada martā, universitātes ēkā Raiņa bulvārī 19, darbu uzsāka keramikas studija. Lai turpinātu darbu, bija nepieciešams iegādāties cepli. 1976. gada aprīlī studijas rīcībā nonāca neliela krāsns, taču gadu vēlāk – 1977. gadā – tika uzmūrēts speciāls ceplis, un jau gada nogalē universitātes studentu klubā tika atklāta pirmā keramikas studijas izstāde "KK", t.i., "Keramika un kulinārija".⁵

Savu nosaukumu – "Vāpe", kas ir sinonīms vārdam "glazūra", studija ieguva 1980. gadā. Lai arī studijas *krusttēvs* dzejnieks Jāzeps Osmanis bija izraudzījis vārdu "Mällēpenīte", studijas vadītāja

un dalībnieki tomēr izšķīrās par vārdu "Vāpe", jo tieši pēc vāpēšanas un dedzināšanas krāsni keramika ir gatava lietošanai.¹ 1981. gadā studijai tika izveidots savs logotips – apaļš pods ar uzrakstu "Vāpe", kura autors ir mākslinieks Vjačeslavs Abramovs, savukārt metālmāksliniece Iveta Rulle studijai "Vāpe" izgatavoja goda nozīmītes.⁴ Tās tiek pasniegtas katram studijas dalībniekam pēc veiksmīgas dalības savā pirmajā izstādē. 1985. gadā Latvijas Padomju Sociālistiskās republikas (LPSR) Kultūras ministrijas kolēģija un Latvijas republikāniskās arodbiedrības padomes prezidijs pieņēma lēmumu par ilgstošu teicamu darbu un augstvērtīgu māksliniecisko izpildījumu keramikas studijai "Vāpe" piešķirt Tautas goda kolektīva nosaukumu.

Studijas "Vāpe" radošā iedvesmotāja H. I. Melnbārde un studijas dalībnieki ar saviem darbiem un izstādēm ir atklājuši ne tikai darba un savas zemes mīlestību, bet arī mācējuši ar tiem aktīvi paust savu nostāju Latvijai nozīmīgos vēsturiskos notikumos. 1991. gadā, kad norisinājās barikāžu dienas, *vāpieši* nolēma sniegt savu ieguldījumu un palīdzību Rīgas sargiem. Studijas dalībnieki izgatavoja īpašas tējas krūzes, kuras dekorēja ar reljefa zīmi "Vienoti Latvijai", studijas logotipu un parakstu – "1991. gada janvāris". Krūzes tika uzdāvinātas korim "Tēvzeme", kurš ar savām dziesmām uzmundrināja barikāžu dalībniekus. 2002. gadā, kad studijas "Vāpe" izstāde "Pie tējas" tika atklāta Barikāžu fonda telpās, H. I. Melnbārde pēdējo šāda veida krūzi dāvāja muzeja fondam. Lielu darbu studija "Vāpe" iegulda augstskolas mācību procesa bagātināšanā. Ņemot vērā lielo interesi par iespēju piedalīties studijas "Vāpe" darbā, 1997. gadā studijas vadītāja izveidoja atsevišķu studiju kursu "Mākslas vieta izglītībā un keramika kā apguves metode". Studiju kursu apmeklēja studenti no dažādām LU fakultātēm, kā arī studenti no Vācijas, Norvēģijas un Francijas. Kursa teorētiskajā daļā tika iepazīta Rīgas kultūrvide, apmeklētas izstādes un teātra izrādes, iepazīta mākslas veidu mijiedarbība 21. gadsimtā. Kopš 2008. gada studija "Vāpe" ir tehniskā bāze studiju kursiem "Lietišķā keramika" un "Veidošana". Studija "Vāpe" daudziem tās dalībniekiem ir bijusi brīnišķīga iespēja pilnveidot savas zināšanas, attīstīt tehniskās prasmes un bagātināt radošumu, iedvesmojot tālākām studijām Latvijas Mākslas akadēmijā.

No 2008. gada studija "Vāpe" darbojas LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Vēstules no Taivānas

Katram *vāpietim* ir savs stāsts par darbu studijā – pirmo māla mīcīšanu un uztraukumu, atverot cepļa durvis, lai ieraudzītu pirmos darbus. Studijā "Vāpe" šo gadu garumā ir pulcējušies dažādu tautību dalībnieki, jo te ir iespēja darboties ne tikai LU studentiem, bet arī ārvalstu studentiem, kuri apmaiņu programmu ietvaros mācās LU. 2010. gadā studijas "Vāpe" durvis vēra Šellija – studente

no Taivānas. Studijas vadītāja H. I. Melnbārde uzsver, ka Taivānas studentes darbā bija patīkami vērot austrumniecisko smalkumu un īpašo rūpīgumu. Atgriezoties savā dzimtajā Taivānā, Šellija nav pazaudējusi saikni ar Latviju. Katru gadu H. I. Melnbārde saņem no Šellijas vēstules. Pirmajā vēstulē pēc aizbraukšanas Šellija rakstīja: "Es nepabeidzu savu tējas krūzi, bet es ticu, ka nākotnē atgriezīšos un ieradīšos "Vāpē". Savukārt 2013. gada vēstulē jaunieta atzīstas: "Es ilgojos pēc Latvijas un "Vāpes"! Es nekad neaizmirsīšu savus dārgos draugus. (..) Tas ir mans sapnis – atgriezties Rīgā un atvērt tējas namu. Es zinu, tas nav viegli, bet es nevēlos padoties!".

Nozīmīgākās izstādes

Studijas "Vāpe" dalībnieki kopā ar savu māksliniecisko vadītāju 38 gadu darbības laikā ir spējuši radīt brīnišķīgus mākslas darbus un iepriecināt ar tiem skatītājus ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās robežām. Regulāri tiek rīkotas jubilejas izstādes, kā arī izstādes, kas saistītas ar latviešu tautas tradicionālās kultūras mantojuma izpēti un izmantošanu mūsdienu plastiskajā mākslā. Studija "Vāpe" kopš pirmajām darbības dienām izceļas ar neordināru idejas pieteikumu, kvalitāti un tēmas oriģinālu risinājumu. Viena no būtiskām tēmām studijas mākslinieciskajai vadītājai un *vāpiešiem* ir savas zemes mīlestība un latviskās identitātes kopšana un stiprināšana, kas atklāta vairākās izstādēs: "Mana Vidzeme, mana Kurzeme, mana Zemgale" (80. gadi), "I Vidzeme, i Kurzeme, i Latgale mūsu" (1990), "Viena saule, viena zeme" (1992) pēc Vairas Viķes-Freibergas apkopoto Saules dainu motīviem, "Zeme" (1995). Šo izstāžu veidošanā "Vāpe" cieši sadarbojās ar citām tautas studijām: TLMS "Gundega", TLMS "Dardedze" un TMS "Rota".³

Studija "Vāpe", sadarbojoties ar izstāžu zālēm, muzejiem un kultūras centriem, ir īstenojusi apjomīgas izstādes. Katra izstāde ir bijusi gan prasmīgi saskaņota ar telpu, gan papildināta ar spilgtiem akcentiem. Piemēram, veidojot studijas izstādi Zinātņu akadēmijas Botāniskā dārza ziedu salonā Ļeņina ielā (tagad – Brīvības ielā), tika izmantoti ziedi, kas saskanēja gan ar izvēlētais vides, gan izstādes tematikas koncepciju. Tikpat rūpīgi tika veidotas arī pārējās izstādes: galerijā "Bastejs" (1999, 2000), Latvijas PSR Vēstures muzeja Torņa zālē (1980), Ārzemju mākslas muzeja Velju zālē (1992/1993) un Brīvdabas muzejā (1995). Studijai "Vāpe" ir izveidojusies lieliska sadarbība ar dažādām kultūras iestādēm ārpus Rīgas, tādējādi ir bijusi iespēja savus darbus parādīt daudzviet Latvijā – Kuldīgā, Valmierā, Cēsīs, Jelgavā, Bauskā un citur. Studijas darbi ir devušies arī tālākos ceļos un priecējuši skatītājus Maskavā, Ļeņingradā (tagad – Sanktpēterburga), Kaļiņingradā, Tbilisi un Zviedrijas pilsētā Gēteborgā.³

Pirmā studijas izstāde norisinājās jau divus gadus pēc darba uzsākšanas – 1977. gadā. Izstādē "KK" ("Keramika un kulinārija") veidojumus no keramikas papildināja *ēdamas lietas*. Katrs darba autors savai keramikai pēc formas un krāsu toņa bija pagatavojis un pieskaņojis īstu svētku maltīti.⁵ Tieši šī izstāde un pirmā desmitgade iezīmēja studijas "Vāpes" savdabīgo rokrakstu, laužot stereotipu par keramikas izstāžu vienveidību. Izstādes "Keramiķi zvejniekiem", "Keramiķi medniekiem", "Keramika un ziedi" u.c. bija vienas no pirmajām, kurās *vāpieši* meistarīgi prata papildināt izstādi ar tematiskiem akcentiem, bet izstādes atklāšanas brīžus – par neaizmirstamiem svētkiem. Spilgts notikums studijas "Vāpe" darbībā bija 1987. gadā īstenotā Rūdolfa Blaumaņa lugas "Skroderdienas Silmačos" tēlu interpretācija keramikā. Silmaču saimes trauki, Tomuļmātes zāļu pudeles, Rūda *pletizeris* u.c. asprātīgi darinājumi joprojām ir skatāmi gan R. Blaumaņa muzejā "Brakos", gan aktiera un režisora Alfrēda Amtmaņa-Briedīša muzejmājā "Zvanītāju Bukās" Valles pagastā. Savukārt LU saime ir tikusi īpaši pārsteigta ar sātām degošām svecēm 80 svečtuos Raiņa bulvāra 19 vestibilā, kad LU 1999. gadā atzīmēja 80 gadu jubileju. Katrs svinību viesis, atvadoties no augstskolas, varēja izvēlēties savu svečturi un paņemt to līdzi.

Studijas "Vāpe" oriģinalitāti apliecina arī izstādes "Atradumi" (arheoloģiskās keramikas izpētes darbi), "Ligzdošana", "Laiks", "Pie tējas", "X-lietas" (pēc sakāmvārdu un buramvārdu motīviem), "Zīmes", "Liedaga ritmi", "Maize", "Uguns", "Nerātnības" (ar keramikā ilustrētajām latviešu nerātnajām dainām) u.c.

Nozīmīga ir studijas sadarbība izstāžu organizēšanā izstāžu zālēs, muzejos un baznīcās dažādos Latvijas novados. Cieša sadarbība ir izveidojusies ar Kuldīgas novada muzeju, Valmieras Novedpētniecības muzeju, Cēsu izstāžu zāli "Vecpilsēta" un Cēsu izstāžu namu, Tukuma galeriju "Durvis", Liepājas Olimpiskā centra filiālbibliotēku "Varavīksne" u.c.

Neatņemama ir studijas "Vāpe" dalība Latviešu Dziesmu un Deju svētkos. 2008. gadā XXIV Vispārējo latviešu Dziesmu un XIV Deju svētku ietvaros *vāpiešu* darbus varēja aplūkot Tautas lietišķās mākslas izstādē "Es vidū" Latvijas dzelzceļa vēstures muzejā. Šajos svētkos studija "Vāpe" vēlreiz apliecināja savu oriģinalitāti un izdomas bagātību. Dziesmu svētku gājienā *vāpieši* devās īpaši šim gadījumam darinātos tērpos un "galvas rotās" – podos, kas bija veidoti no viegla materiāla. Savukārt XXV Vispārējo latviešu Dziesmu un XV Deju svētkos 2013. gadā studija "Vāpe" savus darbus rādīja Rīgas mākslas telpā notiekošajā Tautas lietišķās mākslas izstādē "Dziesma top citādi".

Tuvojoties studijas "Vāpe" 40. gadu jubilejai, *vāpieši* strādā pie jaunas izstādes, kas atkal pārsteigs skatītājus ar māla plastiskajām iespējām un cilvēka radošās izdomas bezgalību.

Tautas lietišķās mākslas studijas "Vāpe" CV

1975

Dibina keramikas studiju

1976

Pirmā izstāde Mākslas dienu ietvaros P. Stučkas LVU aulā

1977

Uzmūrē pirmo cepli P. Stučkas LVU galvenajā ēkā

1979

Dalība I Baltijas republiku tautas lietišķās mākslas izstādē Kaļiņingradā (Krievijas PFSR) un Rustavi (Gruzijas PSR)

1980

Piešķir nosaukumu "Vāpe"

5 gadu jubilejas izstāde Latvijas PSR Vēstures muzejā

1985

Piešķir Tautas kolektīva goda nosaukumu

10 gadu jubilejas izstāde Republikāniskajā Zinību namā

1990

15 gadu jubilejas izstāde "I Vidzeme, i Kurzeme, i Latgale mūsu" Aizrobežu mākslas muzejā

1992

Izstāde "Viena saule, viena zeme" Ārzemju mākslas muzejā

1995

20 gadu jubilejas izstāde "Zeme" Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā

2000

25 gadu jubilejas izstāde "Laiks" galerijā "Bastejs"

2001

Dalība Tautas lietišķās mākslas izstādē Rīgas Kongresu namā Rīgas 800 gadu jubilejā

2005

30 gadu jubilejas izstāde "Uguns" Eduarda Smiļģa Teātra muzejā

2008

Dalība Tautas lietišķās mākslas izstādē "Es vidū" Latvijas dzelzceļa vēstures muzejā XXIV Vispārējo latviešu Dziesmu un XIV Deju svētkos

legūst jaunas telpas LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

2010

35 gadu jubilejas izstāde "Alutiņi, vecais brāli..." Eduarda Smiļģa Teātra muzejā

2013

Dalība Tautas lietišķās mākslas izstādē "Dziesma top citādi" Rīgas mākslas telpā XXV Vispārējo latviešu Dziesmu un XV Deju svētkos

Mākslinieciskā vadītāja

1975–pašlaik

Helga Ingeborga Melnbārde

- ¹ Kučinska, Veronika. "Vāpes" pieci pavasari : [Par P.Stučkas LVU keramikas studijas darbu izstādi LPSR Vēst. muzejā]. *Padomju Jaunatne*, 1980, 28. marts.
- ² Melnbārde, Helga Inģeborģa. *Veidosim! : septiņi soļi no māla līdz keramikai*. Rīga : Mansards, c2012. 223, [11] lpp.
- ³ Melnbārde, Helga Inģeborģa. *Tornī kāpšana*. Rīga : Madris, 2005. 225.–260. lpp.
- ⁴ Melbārde-Krisberģa, Helga. Domas nospiedums mālā : [Stāsta P. Stučkas LVU keramikas studijas "Vāpe" vad.] / Pierakst. I. Mediņa. *Liesma*. 1981, Nr. 12, 17. lpp.
- ⁵ Sondore, Dz. Kad māls par varavīksni top : [Par P.Stučkas LVU keramikas pulciņa darbu izstādi]. *Padomju Students*. 1977, 9. jūn.